

7. Ляскоронський В. Т. Гійом Левассер де Боплан и его исторические труды. – К., 1901.
8. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Київ: Наук. думка, 1986. – Т.43. – 166 с.
9. Радянська енциклопедія історії України, – К., 1971. – Т.1. – 309 с.
10. Дневник Освенцима // Киевская старина. – 1882. – Т.1. – 381 с.
11. Ефименко А. Я. История украинского народа. – К., 1990. – 274 с.
12. Величко С. Літопис. – К., 1991. – 109 с.
13. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVIII ст. (1648–1676 рр.) // Україна кризь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т.7. – 185 с.
14. Архив Юго-Западной России. – К.: типогр. Корчак-Новицкого, 1868. – Т.2. – Ч.3.
15. Там само. – Т.1. – Ч.6. – 363 с.
16. Там само. – Т.3. – Ч.3. – 362 с.
17. Там само. – Т.2. – Ч.5. – 584 с.
18. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. – 1890. – №5. – 158 с.
19. ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.140. – Спр.160. – О владении Гонораты Боржецкой. 1834 г.
20. Похилевич Я. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. – К., 1864. – 246 с.
21. ЦДІАК України. – Ф.553. – Оп.2. – Спр.1194. – О состоянии владений Махновского уезда. 1829 г.
22. Стара Прилука: документи, свідчення, сучасність // Відлуння давнини. – 1993. – С.70.
23. Державний архів Вінницької області. – Ф.1636. – Оп.5. – Спр.232. – О Старо-Прилуцкой ферме. 1920 г.
24. Список населенных мест Киевской губернии. – К., 1900.
25. Иллюстрированный путеводитель по Юго-Западным железным дорогам. – К., 1889. – 105 с.
26. Сарбей В. Г. Национальные возрождения Украины. – Київ: Альтернативи, 1999. – 167 с.
27. Киевская мысль. – 1918. – 22 (9) октября.
28. Солейко Л. Профессор Федор Меринг – возвращение в историю отечественной науки. – В., 2005.
29. Шервинский В. Д., Г. А. Захарьин. Университетские воспоминания // Исторический вестник ММА имени И. М. Сеченова. – 1993. – №2. – С.106.
30. Гамолья Н., Мокроухова О. Господор Банковой // Украинский діловий тижневик «Контракты». – 2005. – №17. – С.25.
31. Витте С. Ю. Воспоминания. – М. – Т.1.
32. Державний архів міста Києва. – Ф.100. – Оп.1. – Спр.1609.
33. ЦДАГО України. – Ф.263. – Оп.1. – Спр.4572.
34. ДАВО України. – Ф.1636. – Оп.9. – Спр.232.
35. Пам'ятник архітектури. Палац в селі Стара Прилука Вінницької області Липовецького району. – К., 1995. – Т.5. – 7 с.
36. ДАВО України. – Ф.256. – Оп.1. – Спр.633.
37. Посталовский І. «Ни, не все...» // Вінницька правда. – 1957. – 21 червня.
38. ДАВО України. – Ф.256. – Оп.1. – Спр.72.
39. ДАВО України. – Ф.945. – Оп.8. – Спр.45.
14. Arhiv Jugo-Zapadnoj Rossii. – K.: tipogr. Korchak-Novickogo, 1868. – T.2. – Ch.3.
15. Tam samo. – T.1. – Ch.6. – 363 s.
16. Tam samo. – T.3. – Ch.3. – 362 s.
17. Tam samo. – T.2. – Ch.5. – 584 s.
18. Trudy Podol'skogo eparhial'nogo istoriko-statisticheskogo komiteta. – 1890. – №5. – 158 s.
19. CDIАK Ukraїny. – F.442. – Op.140. – Spr.160. – O vladenii Gonoraty Borzheckoj. 1834 g.
20. Pohilevich Ja. Skazanja o naseennyh mestnostjah Kievskoj gubernii. – K., 1864. – 246 s.
21. CDIАK Ukraїny. – F.553. – Op.2. – Spr.1194. – O sostojanii vladenij Mahnovskogo uезда. 1829 g.
22. Stara Pryluka: dokumenty, svidchennja, suchasnist' // Vidlunnja davnyny. – 1993. – S.70.
23. Derzhavnyj arhiv Vinnyc'koi' oblasti. – F.1636. – Op.5. – Spr.232. – O Staro-Prilukskoj ferme. 1920 g.
24. Spisok naseennyh mest Kievskoj gubernii. – K., 1900.
25. Iljustrirovannyj putevoditel' po Jugo-Zapadnym zheleznyh dorogam. – K., 1889. – 105 s.
26. Sarbej V. G. Nacional'ne vidrozhennja Ukraїny. – Kyi'v: Al'ternatyvy, 1999. – 167 s.
27. Kievskaja mysl'. – 1918. – 22 (9) oktjabrja.
28. Solejko L. Professor Fedor Mering – vozvrashhenie v istoriju otechestvennoj nauki. – V., 2005.
29. Shervinskij V. D., G. A. Zahar'in. Universitetskie vospominanija // Istoricheskij vestnik MMA imeni I. M. Sechenova. – 1993. – №2. – S.106.
30. Gamolja N., Mokrouhova O. Gospodor Bankovoi' // Ukraїns'kyj dilovyj tyzhnevnyk «Kontrakty». – 2005. – №17. – S.25.
31. Vitte S. Ju. Vospominanija. – M. – T.1.
32. Derzhavnyj arhiv mista Kyjeva. – F.100. – Op.1. – Spr.1609.
33. CDAGO Ukraїny. – F.263. – Op.1. – Spr.4572.
34. DAVO Ukraїny. – F.1636. – Op.9. – Spr.232.
35. Pam'jatnyk arhitektury. Palac v seli Stara Pryluka Vinnyc'koi' oblasti Lypovec'kogo rajonu. – K., 1995. – T.5. – 7 s.
36. DAVO Ukraїny. – F.256. – Op.1. – Spr.633.
37. Postalovs'kyj I. «Ni, ne vse...» // Vinnyc'ka pravda. – 1957. – 21 chervnja.
38. DAVO Ukraїny. – F.256. – Op.1. – Spr.72.
39. DAVO Ukraїny. – F.945. – Op.8. – Spr.45.

References

1. Istorija mist i sil URSR. Vinnyc'ka oblast'. – K., 1972. – 377 s.
2. Litopys rus'kyj / Per. z davn'orus. L. Je. Mahnovcja. – K., 1989. – 198 s.
3. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów Słowiańskich. Warszawa, 1888.
4. Sichyns'kyj V. Chuzhynci pro Ukraїnu // Vitchyzna. – 1991. – №2. – S.193–201.
5. Arhiv Jugo-Zapadnoj Rossii. – K.: tipogr. Korchak-Novickogo, 1886. – T.1. – Ch.1. – 263 s.
6. Boplan, Gijom Levasser de. Opys Ukraїny. – K., 1990. – Mapa.
7. Ljaskorons'kij V. T. Gijom Levasser de Boplan i ego istoricheskie trudy. – K., 1901.
8. Franko I. Zibrannja tvoriv: U 50 t. – Kyi'v: Nauk. dumka, 1986. – T.43. – 166 s.
9. Radjans'ka encyklopedija istorii' Ukraїny, – K., 1971. – T.1. – 309 s.
10. Dnevnik Osvencima // Kievskaja starina. – 1882. – T.1. – 381 s.
11. Efimenko A. Ja. Istorija ukrainskogo naroda. – K., 1990. – 274 s.
12. Velychko S. Litopys. – K., 1991. – 109 s.
13. Smolij V. A., Stepankov V. S. Ukraїns'ka nacional'na revolucija XVIII st. (1648–1676 rr.) // Ukraїna kriz' viky. – K.: Al'ternatyvy, 1999. – T.7. – 185 s.

*Mehring V. O., post-graduate student of Kyiv National University
Named after Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv),
gileya.org.ua@gmail.com*

The Problem of Preserving the Architectural Heritage of Ukraine (based on the materials of the Mehring Palace in the Old Priluki)

In this article, there is an analysis of the historical origin and development Stara Pryluka palace – the village of Lypovetskyi district in Vinnytsia region. The main attention is devoted to the influence of the reconstruction Mehring family palace and the surrounding area. The palace was executed as a Neo-Moroccan copy of the Mariinsky Palace in Kyiv. The interior of the Empire style building is a combination of Islamic Oriental motifs and neoclassicism.

Keywords: Mehring, palace, Nova Greblya, Stara Pryluka, landscape.

* * *

УДК 94(47):316.323

Набока С. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії зарубіжної україністики, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), brusda@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Висвітлені закономірності та специфіка суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в Україні в роки незалежності. Проаналізовано детермінованість протистояння президентської та парламентської гілок влади, особливості олігархізації соціально-економічного життя, взаємозалежність між політичними, економічними та громадянськими процесами в Україні.

Розглянуто основні закономірності, що визначили особливості становлення і характерні риси притаманні соціально-економічному устрою

сучасної України. Проаналізовані особливості соціальних, регіональних та національних процесів в пострадянських країнах східноєвропейського простору.

Визначено фактори і закономірності, що обумовили відмінності в їх розвитку, висвітлені основні особливості та характерні риси притаманні для цих країн в суспільно-політичному та соціально-економічному житті.

Визначено закономірності і детермінованість кризових явищ, які переживає українське суспільство та українська держава в сьогоденній період.

Ключові слова: олігарх, президент, парламент, громадянське суспільство, «помаранчева революція», «революція гідності», гібридна війна.

Сучасний період української історії характеризується процесами державного становлення і трансформації суспільно-політичного та соціально-економічного устрою, які протікають бурхливо, болісно та неоднозначно. Без аналізу основних політичних подій, громадських рухів неможливо зрозуміти закономірності формування суспільно-політичного устрою сучасної України.

Дослідженням проблем державотворення України в період незалежності присвячені роботи таких дослідників як Г. Касьянов [6], В. Гельман [3], Т. Орлова [10], М. Білецький [1] та інших. Однак в своїх працях вони висвітлюють лише окремі аспекти цих процесів. Вивчення ж загальних закономірностей, а також водночас специфіки суспільно-політичної й соціально-економічної картини української дійсності потребує спеціального дослідження.

Метою даної статті є спроба висвітлення основних подій державотворчих процесів і з'ясування передумов та чинників, які визначають основні тенденції розвитку незалежної української держави в соціально-економічній та суспільно-політичній площині.

В політичній сфері, в перші роки самостійного життя України як і в більшості пострадянських держав європейського простору, характерним було протистояння державних інститутів Президента та Парламенту за вплив, повноваження і владу [4, с. 121]. В Україні це протистояння найяскравіше проявилось у боротьбі Л. Кучми і Верховної Ради при прийнятті Конституції, перетворенні України на президентсько-парламентську республіку, створенні Адміністрації Президента та призначення президентських креатур на посади спікера та прем'єр-міністра, отримання Л. Кучмою, завдяки проведеному референдуму широких владних можливостей.

Характерним явищем для України (а також досить типовою рисою в розвитку нових європейських країн пострадянського простору) було збереження при владі, принаймні на 70%, представників колишньої радянської партійної номенклатури (це приблизно тридцять відсотків сучасної владної еліти цих країн складають вихідці з кіл ліберально-демократичної та національної інтелігенції, а також представники кримінального світу) [7, с. 75].

В першій половині 1990-х рр. в соціально-економічній сфері Україна переживає обвал економіки, типовими стають явища масового безробіття, невиплат зарплат бюджетникам, захмарний рівень інфляції, банкрутство підприємств, всеохоплююча корупція, судові свавілля, широке розповсюдження злочинності, глибока фрустрація суспільства, моральна деградація населення нових держав, ураганний рівень зростання смертності й спад народжуваності, сумнівна першість за показниками самогубств, убивств, абортів, поява нібито подоланих хвороб: туберкульозу і поліомієліту, а також розповсюдження СНІДу, масового пияцтва та зростання наркоманії і токсикоманії, високий рівень еміграції...

[9, с. 66]. Слід відзначити, що через подібний період пройшли практично всі пострадянські країни європейського простору.

Ще одною спільною закономірністю у розвитку нових незалежних країн став певний реванш комуністичних партій та лівих рухів в середині-другій половині 1990-х років ХХ століття [11, с. 223]. Так у Російській Федерації російська комуністична партія у 1996 р. ледве не виграла вибори; в республіці Білорусь президент О. Лукашенко прийшов до влади, значною мірою, на хвилі «лівих» настроїв та сподівань населення; в Україні на президентських виборах 1999 р. лідер комуністів П. Симоненко, також маючи серйозну підтримку суспільства, змагався у другому турі з діючим президентом Л. Кучмою; подібні процеси були характерні і для Молдови.

Спільним для практично всіх пострадянських країн європейського простору є компрадорський та сировинний характер економіки та соціального розвитку. Приміром, українська економіка, за визначенням спеціалістів – це економіка «транзитного прокляття», що має за основу паразитування на «газовій трубі», використання контрабандних практик, продаж металу, вугілля, продовольства, лісу за рубіж... Всі інші товари потрібні для еліти імпортуються з-за кордону. Наука та індустрія не потрібні такій економіці та еліті. Наукоємні галузі не витримують закордонної конкуренції, не дають швидкого прибутку, потребують вкладання коштів і утримування освітньої й медичної сфери. Країна стає економічною та політично не самостійною [14, с. 275].

Типовим явищем характерним для розвитку нових незалежних держав, був прихід у другій половині 1990-х і на початку 2000-х років до влади представників адміністративно-бюрократичною еліти та силових структур (В. Путін в РФ, Л. Кучма в Україні, О. Лукашенко в Білорусі...) [6, с. 301]. Це свідчить про детермінованість подібних процесів в розвитку пострадянських країн.

Однак поруч зі спільними рисами соціально-економічного та суспільно-політичного життя з сусідніми країнами, які також переживають перехідний період пострадянських трансформацій, для української держави характерні специфічні особливості розвитку, котрі й визначають її відмінності в політичній та економічній сферах.

Наприклад, в Україні соціальна страта олігархії утворилась пізніше ніж у Росії, оскільки процеси приватизації великих об'єктів державної власності розпочалися пізніше й проходили повільніше. По перше: це зумовлювалося меншим ніж у РФ суспільним багатством економічних ресурсів республіки – відтак потрібен був довший час для їх збирання. По друге – був наявний більший консерватизм колишньої провінційної республіканської партійної номенклатури, котра з одного боку не відрізнялася креативом, а з іншого – намагалася неспішно контролюючи процес приватизації зберегти за собою владні висоти в країні. По третє: процеси «прихватації» йшли більш повільно, з огляду на нестабільність й слабкість політичної влади в Україні де йшла перманентна боротьба між Президентом, Парламентом і Прем'єром, та й у самому Парламенті повсякчас боролися політичні фракції комуністів, націоналістів, лібералів.

Крім того, українська правляча еліта, так само як і російська, потурбувалася не допустити до процесів приватизації державної власності закордонні фірми та корпорації. Оскільки розуміючи неможливість конкурувати з фінансово потужним та організованим закордонним капіталом, хотіла забезпечити саме собі всю повноту влади та багатства в країні.

А головне: українська правляча еліта з колишньої партійної номенклатури та «червоних директорів» була відносно єдиною, не відчувала серйозної загрози з боку суспільства і конкуренції з боку національної інтелігенції – а відтак швидко створювати олігархів як надійну опору нового суспільного устрою не було потреби.

В той же час, чвари конкуруючих партій у Верховній Раді, суперництво різних владних кланів та протистояння законодавчо неврегульованих відносин між гілками влади в особі Президента, Верховної Ради та Прем'єр-міністра відбивали собою не лише відсутність адекватної новим суспільним реаліям правової бази, але також виказували процеси формування нового правлячого класу в Україні й боротьбу новоявлених груп «еліти» за ласі шматки державної влади та майна [12, с. 66].

Отже можна констатувати, що повільність «реформ» в Україні обумовлювалася не тільки дефіцитом правових інструментів, ефективних програм чи політичної волі еліти, але й відсутністю безпосередньої загрози еліті з боку суспільства, закордонних фінансових та політичних суб'єктів, відносно її єдністю, бурхливими процесами «формування» нової української еліти, боротьбою її різних кланів за владу та майно, намаганнями максимально забезпечити й врахувати власні інтереси.

Водночас варто відзначити, що саме відмінності соціально-економічних передумов зазначених країнах, у великій мірі й детермінували різницю в їх суспільно-політичному розвитку. Так з одного боку, на відміну від Росії, довші строки й повільніші темпи приватизації в Україні, а відтак і більш пізні формування прошарку великих власників визначили в першій половині 1990-х рр. хоч і більшу слабкість центральної влади в Україні, але в той же час більша компромісність та «єдність» елітних груп в Україні запобігали конфліктам, гальмували процеси дестабілізації та дезінтеграції держави.

Більше того, з огляду на відносну слабкість комуністів, відбувся певний компроміс інтегрованих до влади представників націоналістичних сил з компартійними діячами-«незалежниками», що зберегли свої владні позиції [1, с. 140]. Відтак, політична загроза «червоного реваншу» в Україні була набагато меншою ніж у Росії, тому не було й такої нагальної потреби як з боку повільно виникаючих олігархів так і представників владної еліти у консолідації й зміцненні владної вертикалі.

Однак все ж неминуче загострення соціально-економічної та суспільно-політичної кризи в першій половині 1990-х рр. й загроза соціального вибуху змусила український правлячий клас (за відсутності опори у вигляді олігархів), піти на позачергові парламентські та президентські вибори у 1994 р.

В ці роки в «нових державах», не лише з боку розчарованого в демократичних реформах

суспільства (що бажало «наведення порядку» й припинення «розграбування країни») і чиновницько-адміністративної верстви, котра прагнула повернути собі повний контроль над країною, але й зі сторони нових зростаючих багатіїв виникає запит на міцнішу владну вертикаль – як на арбітра що визначить загальноприйняті правила гри, законно легалізує новий соціально-економічний та суспільний лад, стабілізує фінансову і політичну ситуацію, а головне забезпечить захист здобутого багатства як від обурених низів, нових нахабних конкурентів так і від зовнішніх зазіхань.

В Білорусі головними суб'єктами, що виступили в підтримку «сильного президента», становили збідніле населення та директорсько-чиновницький корпус [2, с. 425]. Противниками цього була національно-ліберальна інтелігенція Білорусі, парламентські угруповання та соціальна страта нової буржуазії. Однак з соціальних, економічних та політичних причин – ці групи були досить нечисленні, маловпливові та фактично не мали ні зовнішньої ні внутрішньої підтримки, тому закономірно та швидко програли боротьбу.

В Російській Федерації розчарований в демократах й наляканий війнами та дезінтеграцією країни електорат ще й вихований у «монархічних традиціях» масово підтримав ідею необмеженої президентської влади. Російські чиновники та силовики звичайно також гаряче прагнули повернути собі всю повноту влади в країні. А олігархи бажали від міцного президента гарантій недоторканності їх нової власності, зваженого арбітра, а також надійного захисника від зовнішньої експансії закордонного капіталу та соціального вибуху з боку пограбованого народу. Навіть ліберальна інтелігенція РФ, налякана «реваншистськими» настроями більшості народу, підтримувала ідею «ліберального Піночета». В Росії лише парламентські угруповання виступили проти – щоправда їх швидко «нейтралізували» ще в 1993 р. [5, с. 211].

Таким чином в цих країнах запит на «міцну президентську владу» з різних причин та інтересів був підтриманий практично всіма соціальними верствами населення

В Україні все було не так однозначно. На відміну від вищезгаданих сусідів, запит на міцну президентську владу, в основному підтримувався з боку розчарованого дестабілізацією й «пограбованого реформами» населення. Проте, незважаючи на ці соціальні чинники, близько половини населення України не бажали підтримувати «антидемократичного й проросійського» президента. Крім того, не досить сформовані й досить слабкі групи нової української буржуазії з одного боку хоч і були зацікавлені в захисті своїх «приватизованих» капіталів та майна від соціального вибуху, «беспределу» конкурентів та закордонної експансії, однак в той же час слабка державна влада відкривала їм і широкі можливості й надалі дешево й незаконно збагачуватись.

Парламентські партійні угруповання однозначно виступали опозицією зміцненню президентських повноважень, оскільки не бажали поступатись своїм владним впливом та можливостями [12, с. 67]. Українська національна інтелігенція, керуючись засадами пріоритету «демократичних та правових свобод» також в основному виступала проти ідеї «сильного президента»

(та ще й нібито проросійського). Хоча частина її представників, з огляду на зростання небезпеки дезінтеграції країни й загрози від РФ, та усвідомлюючи необхідність стійкої влади для проведення ефективних реформ і захисту країни, все ж розуміли необхідність міцної центральної влади.

Та й українське чиновництво не настільки однозначно підтримувало «сильну президентську владу». Незважаючи на можливі сприятливі перспективи від утвердженні при владі представника їхнього класу. Справа в тому, що воно не відчувало ще сильної конкуренції у владі від нової української буржуазії (яка ще була досить слабка), тому й не дуже потребувало міцного захисника своїх інтересів. Та й зовнішня загроза виглядала не надто переконливою. Натомість слабкість центральної влади, відкривала чиновникам широкі можливості вигідно торгувати своїм владним ресурсом.

Таким чином, головними соціальними групами в Україні, що однозначно робили ставку на «сильного президента» були: більша половина дезорієнтованого та постраждалого від «реформ» населення та директорко–господарський корпус, котрий розраховував від власного владного представника наведення порядку в управлінні та економіці.

Відтак владу на виборах 1994 р. з невеликою перевагою отримав представник директорсько–бюрократичного класу Л. Кучма, який уособлював інтереси директорів, чиновників і нових власників. Діючи перш за все в їх інтересах, він зміцнив президентську владу, бюрократично–силові структури, припинив розпад країни, адміністративно та законодавчо оформив новий суспільно–політичний та соціально–економічний устрій в країні. А з 1997 р. в Україні починається приватизація великих підприємств та об'єктів державної власності [8, с. 220]. Саме в період його правління в Україні утверджується олігархічний клас.

В Україні була наявна потенційно вигідна газотранспортна мережа, високі транзитні можливості, ряд розвинутих галузей (наприклад металургійна чи хімічна), об'єкти переробної промисловості та ще й перспективний аграрний сектор. Український тип олігархії можна назвати «транзитним». Місцеві олігархи утворили олігархічно–бюрократичні конкуруючі клани (донецький, дніпропетровський, київський...). Загалом можна відзначити, що в Україні сформувалися олігархи не російського типу, а характерні для економіки «третього світу» нуворіші [13]. І хоча джерело їх надприбутків як і в російських олігархів в основному не зв'язане з виробництвом. Проте не існує і домінуючого джерела багатства (як нафти чи газу в РФ), а наявні декілька великих «імпортно–транзитних» джерел багатств – це «нафтогазова труба», енергетика, контрабанда, металопрокат, аграрна продукція... При такій системі економіка країни в першу чергу залежить від зовнішніх факторів, від великих економік та їх динаміки.

Отже в Україні виникли олігархи «латиноамериканського типу», котрі отримують прибутки з різних, проте приблизно рівноцінних за доходністю секторів економіки. Відтак, в країні не виникло одного домінуючого економічного й чиновницького клану, котрий міг повністю подавити всіх інших конкурентів.

Це значною мірою гарантувало Україні відносно вільне суспільно–політичне життя. Оскільки конкуруючі клани не допускали повної монополії й тривалого правління суперників.

До того ж, Україна не отримала у спадщину від СРСР сильних силових структур, що позбавляло можливостей їх ефективного використання для захоплення та тривалого утримання влади якимось із політико–олігархічних кланів. Крім того, відносна слабкість силових структур в Україні й наявність олігархів знижували ймовірність захоплення «сило–виками» самостійного (чи в союзі з чиновницьким апаратом) влади в країні (на відміну від російського чи білоруського розвитку подій). Та й доходи української еліти, з огляду на характер джерел прибутків, значно більше ніж у РФ залежать від праці українського народу. Відтак, економічна та політична еліта України мусила значно більшою мірою зважати на думку й позицію українського суспільства.

Певну роль в більшій свободі суспільно–політичного життя в Україні відіграє і роль зовнішньополітичного чинника у вигляді впливу Європи та США [10, с. 255]. Український правлячий клас, маючи торгівлю та нерухомість з зарубіжжям і боячись російської політико–економічної експансії, знаходиться значною мірою в залежності від Заходу й потребує його допомоги.

Вплив цих чинників у великій мірі й визначив особливості суспільно–політичного розвитку України. Провівши необхідні зміни в Конституції, в адміністративних структурах та фінансах Л. Кучма своєю зростаючою авторитарною владою бюрократичного апарату почав заважати посталим олігархам, витісненим з політичного життя політично–чиновницьким партіям та кланам. Його авторитарна влада викликала роздратування Заходу, невдоволення РФ (якій не подобалася стабільна Україна). А обмеження демократичних прав і свобод та соціально–економічні негаразди викликали невдоволення основної маси українського народу та національно–демократичної інтелігенції [3, с. 40].

Наприкінці тисячоліття зміцнюються нові власники великого капіталу, котрі відтепер рвуться до політичної влади й виказують незадоволення авторитарним стилем правління та «вимогами» президента. До цього додавалося незадоволення великої частини української політичної еліти, що категорично не бажала миритися з втратою політичного впливу та місця при владі, звідки вони витіснялися політичними кланами Л. Кучми (а згодом і В. Януковича). Зусилля політико–олігархічних груп були спрямовані на ослаблення впливу президентського центру влади, посилення власного і гарантування здобутого майна і капіталів від періодичних «переділів».

Відтак політичні події 2000–2014 рр. та чергування парламентсько–президентської й президентсько–парламентської форми правління в Україні відбивають як протистояння олігархів та адміністративно–політичної еліти, так і періодичну ставку олігархів на різноманітні регіональні бюрократично–політичні еліти. Це з однієї сторони показувало бажання олігархів отримати максимально вигідні умови впливу в Україні, а з іншої служило проявом конкурентної боротьби олігархічно–адміністративних кланів за владу та багатства.

Список використаних джерел

1. Білецький М., Погребиський М. Політичні партії у взаємодії з структурами влади / Білецький М., Погребиський М. // Становлення владних структур в Україні (1991–1996). – К.: Політвидав України, 1997. – С.136–152.
2. Боффа Д. От СССР к России. История неоконченного кризиса. 1964–1994 / Д. Боффа. – Москва, 1996. – 455 с.
3. Гельман В. Уроки украинского / Гельман В. // Политические исследования. – 2005. – №1. – С.32–51.
4. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення / Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. – К.: Політвидав України, 1995. – 212 с.
5. Кара-Мурза С. Г. Манипуляція сознанием / Кара-Мурза С. Г. – М.: Изд-во ЭКСМО–Пресс, 2002. – 321 с.
6. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії / Г. Касьянов. – К., 2008. – 432 с.
7. Корнієнко В. Проблеми розбудови громадянського суспільства в Україні у працях політичних діячів та історичних дослідженнях / Корнієнко В. // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип.7. – С.72–77.
8. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ століття) / Іван Лукінов. – К., 1997. – 235 с.
9. Мотиль О. Структурні обмеження й вихідні умови: постімперські держави і нації в Росії та Україні / Мотиль О. // Сучасність. – 1995. – №5. – С.64–75.
10. Орлова Т. В. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum: навч. посіб. / Т. В. Орлова. – К.: Знання, 2010. – 487 с.
11. Пихоя Р. Советский Союз: История власти. 1945–1991 / Пихоя Р. – М., 1998. – 234 с.
12. Рудич Ф. Формування політичних структур в сучасній Україні / Рудич Ф. // Укр. іст. журн. – 1994. – №2–3. – С.64–72.
13. Шмулевич А. Украинский олигархат // Фокус. – 21 сент. 2015 г. – <https://focus.ua/country/337220/>
14. Экономика России и других постсоветских стран / под ред. А. С. Булатова. – М.: Экономист, 2005. – 415 с.

References

1. Bilec'kyj M., Pogrebyc'kyj M. Politychni partii' u vzajemodii' z strukturalnyj vladny / Bilec'kyj M., Pogrebyc'kyj M. // Stanovlennja vladnyh struktur v Ukraї'ni (1991–1996). – K.: Polityvdav Ukraї'ny, 1997. – S.136–152.
2. Boffa D. Ot SSSR k Rossii. Istorija neokonchennogo krizisa. 1964–1994 / D. Boffa. – Moskva, 1996. – 455 s.
3. Gel'man V. Uroki ukrainskogo / Gel'man V. // Politicheskije issledovanija. – 2005. – №1. – S.32–51.
4. Grabovs'kyj S., Stavrojani S., Shkljar L. Narisy z istorii' ukrai'ns'kogo derzhavotvorennja / Grabovs'kyj S., Stavrojani S., Shkljar L. – K.: Polityvdav Ukraї'ny, 1995. – 212 s.
5. Kara-Murza S. G. Manipuljacija soznaniem / Kara-Murza S. G. – M.: Izd-vo JeKSMO–Press, 2002. – 321 s.
6. Kas'janov G. Ukraї'na 1991–2007: narysy novit'oi' istorii' / G. Kas'janov. – K., 2008. – 432 s.
7. Kornijenko V. Problemy rozbudovy gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraї'ni u pracjah politychnyh dijachiv ta istorychnyh doslidzhennjah / Kornijenko V. // Problemy istorii' Ukraї'ny: fakty, sudzhennja, poshuky: Zb. nauk. pr. – K., 2001. – Vyp.7. – S.72–77.
8. Lukinov I. Ekonomichni transformacii' (naprykinci XX stolittja) / Ivan Lukinov. – K., 1997. – 235 s.
9. Motyl' O. Strukturni obmezhenja j vyhidni umovy: postimpers'ki derzhavy i nacii' v Rossii' ta Ukraї'ni / Motyl' O. // Suchasnist'. – 1995. – №5. – S.64–75.
10. Orlova T. V. Istorija novyh nezaleznyh derzhav: Postsovieticum: navch. posib. / T. V. Orlova. – K.: Znannja, 2010. – 487 s.
11. Pihoya R. Sovetskij Sojuz: Istorija vlasti. 1945–1991 / Pihoya R. – M., 1998. – 234 s.
12. Rudych F. Formuvannja politychnyh struktur v suchasnij Ukraї'ni / Rudych F. // Ukr. ist. zhurn. – 1994. – №2–3. – S.64–72.
13. Shmulevich A. Ukrainiskij oligarhat // Fokus. – 21 sentjabrja 2015 g. – <https://focus.ua/country/337220/>
14. Jekonomika Rossii i drugih postsovetiskih stran / pod red. A. S. Bulatova. – M.: Jekonomist, 2005. – 415 s.

Naboka S. V., Ph.D., assistant professor of the Department of History of Foreign Ukrainian, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), brusda@i.ua

Peculiarities of social–political and socio–economic development of Ukraine during independence period

The article highlights the patterns and the specific of socio–political and socio–economic processes in Ukraine in the years of independence. Determinism of confrontation between presidential and parliamentary branches of authority, specifics of oligarchization social and economic life, interdependence of political, civil and political processes in Ukraine been analyzed.

The main regularities determined peculiar properties of formation and characteristic features of social and economic structure in contemporary Ukraine are examined analyzes the features of social, regional and national processes in post–Soviet countries of East European space.

It determined the factors and patterns which have conditioned differences in their development, highlighted the key features and distinctive features which inherent to these countries in the socio–political and socio–economic life. The regularities and conditionality of crisis phenomena, which Ukrainian society and the state are experiencing in the current period, have been defined.

Keywords: oligarch, president, parliament, civil society, the «Orange Revolution», «Dignity Revolution» hybrid warfare.

* * *

УДК 94(477)«19/20»

Шакурова О. В.,

кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу української етнології, Науково–дослідний
інститут українознавства МОН України
(Україна, Київ), kalanetika@gmail.com

**ПОГЛЯДИ НА ЕТНОГЕНЕЗ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
ЛЮБОМИРА ТЕРЛЕЦЬКОГО**

Мета дослідження полягає у вивченні етногенетичних поглядів Л. Терлецького. При написанні статті були застосовані такі наукові методи: історичний, порівняльно–історичний, хронологічний, ретроспективний, проблемно–хронологічний, біографічний та ін. Виявлено, що Л. Терлецький охарактеризував роль, вплив і значення геосфери на господарську діяльність етнічних спільнот, які мешкали на теренах сучасної України у IV тис. до н.е. – I тис. н.е. та дійшов висновку, що своєрідні і однотипні умови життя, які визначалися насамперед лісостеповим на чорноземі хліборобством, сформували в черняхівську–антську добу (II–VII ст. н.е.) особливу культуру, котра під впливом римської цивілізації досягла такого рівня єдності, що вже була спроможна об'єднати різні племена (слов'янські, але частково скіфо–сарматські та фракійські) в єдиний народ: антський–праукраїнський, який згодом став творцем києво–руської держави і створив власну (поляно–руську) етнічну свідомість.

Ключові слова: Україна, етногенез українців, Л. Терлецький.

Проблема походження українського народу – одна з найбільш складних і дискусійних в українській історичній науковій думці. Вирішити її намагалося і досі намагається не одне покоління українських вчених, що живуть як в Україні, так і поза її межами. Наявність чималої кількості наукових і науково–популярних праць з проблеми українського етногенезу спричинила необхідність всебічного опрацювання цих досліджень. Ґрунтовний аналіз існуючих концепцій українського етногенезу допоможе широкому загалу громадськості орієнтуватися у великій кількості наявного матеріалу з проблематики українського етногенезу.

Актуальність дослідження етногенетичної концепції Л. Терлецького в новітній вітчизняній історіографії визначається: необхідністю аналізу та систематизації нагромаджених знань про походження українців з метою кращого пізнання національної історії; недостатнім розробленням і вивченням етногенетичних поглядів вченого у сучасній вітчизняній історіографії.

Дослідження наукової спадщини Л. Терлецького має не тільки пізнавальне, а й громадсько–політичне значення, бо дозволяє не тільки відтворити реальний